

Holland

Festival

Jaarverslag

1992

Dans ^{H04 -}
1992

Boekmanstichting - Bibliotheek
Herengracht 415
1017 BP Amsterdam
Tel. 6243739

Theater

Opera

Concert

Jeugd

Film

4.091: 792.792.8: 788.1: 792.5 (492.621) (obo. vrr)

Boekmanstichting - Biblioth
Herengracht 415
1017 BP Amsterdam
Tel. 6243739

Inhoudsopgave blad

BESTUURSVERSLAG

1. Holland Festival 1992 - programma	1
2. Samenwerking	4
3. Bestuur	6
4. De organisatie	8

JAARREKENING

Accountantsverklaring	10
Balans per 31 december 1992	11
Exploitatierkening 1992	13
Toelichting op de balans	15
Toelichting op de exploitatierkening	21

BESTUURSVERSLAG

1. PROGRAMMA

In 1992 vond het 45e Holland Festival plaats en in meer dan één opzicht stond het programma in het teken van het retrospectief. Hoewel een *fin-de-siècle*-gevoel hierbij onmiskenbaar de boventoon voerde, nam dat niet weg dat ook dit programma werd gekenmerkt door noviteiten en ontdekkingen; het terugblikken sluit dat zeker niet uit.

Thema's

De programmering van het Holland Festival 1992 was voor het eerst sedert enige jaren niet meer samengesteld aan de hand van de zogenaamde landethema's. Dit maal kon men een drietal hoofdthema's onderscheiden: de componist Luigi Nono, muziek uit Rusland en Hans van Manen, de centrale choreograaf van het dansprogramma. Naast deze hoofdthema's was er een aantal kleinere neventhema's op te merken, te weten Toneel uit Praag, het theatrale drieluik Goethe, Kleist en Hebbel, *L'Image Fantastique* als onderdeel van het filmprogramma en de 100 jaar geleden geboren componist Darius Milhaud. Tevens werd de cyclus rond Stravinsky's laatste scheppingsperiode voortgezet met een uitvoering van *The Flood*. De opening van het Holland Festival had als uitgangspunt het publiek vertrouwd te maken met een aantal van deze hoofd- en neventhema's; op 1 juni 1992 werden in het Concertgebouw te Amsterdam werken uitgevoerd van Nono, Oestvolkskaja, Schreker, Stravinsky, Stockhausen en Milhaud (filmmuziek) alsmede een tweetal choreografieën van Hans van Manen.

Opera/muziektheater

De kern van de programmering bestond uit een achttal muziek-dramatische werken: Franz Schrekers *Der Schatzgräber* (coproductie met VARA Radio) met solisten, het Radio Filharmonisch Orkest en het Groot Omroepkoor onder leiding van Edo de Waart, vervolgens een voortzetting van de in 1990 gestarte, nog steeds zeer succesvolle cyclus Mozart-opera's onder leiding van John Eliot Gardiner met *Così fan tutte* voor een uitverkocht Concertgebouw; eveneens voor uitverkochte zalen - en dat mag opmerkelijk worden genoemd - een drietal voorstellingen van *Prometeo*, *Tragedia dell'ascolto* van de Italiaanse componist Luigi Nono, voor de eerste maal in Nederland uitgevoerd door solisten, het Radio Kamerorkest en het Nederlands Kamerkoor onder leiding van Ingo Metzmacher en Peter Rundel, in de zogenaamde Goederenbeurszaal van de Beurs van Berlage, waarmee in feite een voor ons festival interessante locatie werd herontdekt. Een andere, eveneens opmerkelijke locatie voor meer experimentele werken bleken het podium en omringende zij- en achterpodia van het Amsterdamse Muziektheater: Stockhausens *Dienstag aus Licht* kwam op zeer spectaculaire wijze in deze voor het publiek doorgaans 'geheime' ruimte, onder grote belangstelling van een uitverkochte zaal onder leiding van de componist voor het eerst in Nederland tot uitvoering. Vervolgens mag niet onvermeld blijven de zeer bijzondere uitvoering van *Les Malheurs d'Orphée* van Darius Milhaud door Anne-Marie Rodde, sopraan, Didier Henry, bariton en het Schönberg Ensemble onder leiding van Reinbert de Leeuw en drie voorstellingen van Saterzang *Antigone* van de Belgische componist Luc Breways door het Lyrisch Ensemble Leporello in een regie van Dirk Opstaele in Felix Meritis. Het festival werd besloten met een feestelijke *double bill*: *Mavra* van Stravinsky en *Jolanthe* van Tsjajkovski met een keur van Russische zangers, het Groot Omroepkoor en het Residentie Orkest onder leiding van een even gedreven als enthousiaste Vassili Sinaiski. Opmerkelijk is de grote publieke belangstelling voor de meer avontuurlijke kanten van de operaprogrammering. Hoewel bij Schreker, Tsjajkovski en Stravinsky sprake was van een behoorlijke zaalbezetting, moet worden geconstateerd dat Milhaud, Nono en Stockhausen voor uitverkochte zalen hebben gezorgd!

Muziek

Sedert het Holland Festival in 1989 voor de eerste maal uitvoerig aandacht had besteed aan toen nog onbekende hedendaagse componisten uit de voormalige Sovjet Unie is de belangstelling voor de in dat land zeer persoonlijke en eigenzinnige manier van componeren alleen maar groter geworden. Bovendien groeide onze kennis omtrent datgene wat er zich in deze eeuw achter gesloten deuren allemaal had afgespeeld. Voor het Holland Festival reden om in 1992 de draad weer op te nemen en naast werken van Rimski-Korsakov, Moesorgski en Stravinsky, werken te programmeren van Oestvolkskaja en Goebaidoelina (dé ontdekkingen in 1989) alsmede van componisten die toen nog niet aan bod waren gekomen zoals Voestin, Schnittke en Kantsjeli. Van deze laatste componist speelde het Nieuw Sinfonietta Amsterdam een in opdracht van het Holland Festival geschreven werk, *Abii ne viderem* (1992). Aan Goebaidoelina was eveneens een opdracht verleend tot het componeren van een werk voor het Schönberg Ensemble en het Nederlands Kamerkoor, maar helaas was de componiste er niet in geslaagd dit werk te voltooien en het kon dus niet tot uitvoering worden gebracht; naar het zich laat aanzien, wordt dit werk in 1993 voor het eerst uitgevoerd. Het Ensemble St. Petersburg trad twee maal op in Paradiso, in beide gevallen voor een vrijwel uitverkochte zaal; de twee programma's bestonden uitsluitend uit werken van de merkwaardige componiste Galina Oestvolkskaja. Grote indruk maakte het optreden van de violist Gidon Kremer tezamen met Thomas Demenga, cello, en Elsbeth Moser, bajan. In feite liepen de beide hoofdthema's van de muziekprogrammering hier in elkaar over: het programma bestond zowel uit werken van Goebaidoelina, Schnittke als Nono. De uitvoering door Kremer van *La Lontananza Nostalgica-Futura* behoorde tot de onbetwiste hoogtepunten van het festival 1992. Memorabele concerten waren verder het optreden van het Kronos Kwartet (in de Grote Zaal van het Concertgebouw!), het Orchestre symphonique de Montréal en een koor bestaande uit de Laurencantorij en het Rotterdams Conservatorium Koor onder leiding van Charles Dutoit met een opmerkelijke uitvoering van Ravels integrale *Daphnis et Chloé, symphonie chorégraphique*, het Koninklijk Concertgebouworkest onder leiding van Nikolaus Harnoncourt met enkele frappante Schubert-uitvoeringen (*Derde en Achste symfonie*), het Nieuw Ensemble onder leiding van André Richard met werken van Nono en niet te vergeten de uitvoering van *Plus Minus* van Karlheinz Stockhausen door de beide blokfluitisten Michael Barker en Walter van Hauwe in de IJsbreker. Grote indruk tenslotte maakte de wereldpremière van het *Derde Violconcert met klein orkest* van Isang Yun, gespeeld door violiste Vera Beths tezamen met het Radio Filharmonisch Orkest onder leiding van Hans Vonk.

Theater

De theaterprogrammering bestond in feite uit drie onderdelen: het optreden van een tweetal Praagse theatergroepen met in totaal vier stukken van Molière, Havel, Birinski en Smocek (regisseurs Jan Grossman en Ladislav Smocek), vervolgens een optreden van het Cameri Theatre of Tel Aviv met vijf voorstellingen van *Hamlet* en tenslotte een drietal Duitse klassiekers van Goethe, Hebbel en Von Kleist gespeeld respectievelijk door het Nationale Toneel (regie Ger Thijs), Toneelgroep Amsterdam (regie Jürgen Gosch) en de Schaubühne Berlin (regie Klaus Michael Grüber). De grootste indruk maakte het optreden van de laatste groep met Von Kleists *Amphitryon*: superieur acteren en een even fraaie als subtiele *mise en scène* van Grüber. Verheugend is het optreden, na lange afwezigheid, van Nederlandse toneelgezelschappen in het Holland Festival. Beide optredens hadden een bijzondere kwaliteit, reden waarom het Holland Festival besloot Goethe's *Iphigenia op Tauris* en Hebbels *Gyges en zijn ring* in het programma op te nemen.

Voor *Iphigenia op Tauris* gold dat het ontwerp van de Deense beeldend kunstenaar Per Kirkeby en in het tweede geval was het feit dat Toneelgroep Amsterdam de Duitse regisseur Jürgen Gosch had uitgenodigd voldoende aanleiding om met dit gezelschap in zee te gaan.

Dans

Afgezien van het succesvolle optreden van het uit Israël overgekomen dansgezelschap Batsheva Dance Company en het Spaanse gezelschap Cia Vicente Saez, bestond het dansprogramma geheel uit een aan Hans van Manen gewijd retrospectief. Met deze terugblik op het werk van Van Manen, waarvoor een uitgekend programma was samengesteld dat bestond uit veertien balletten, werd opnieuw de betekenis van deze danskunstenaar op overtuigende wijze aangetoond. Dit programma behoorde tot de meest succesvolle onderdelen van het Holland Festival 1992, ook vanwege de enorme publieke belangstelling. Naast de presentatie van zijn choreografisch werk was in samenwerking met de Meervaart een programma samengesteld dat bestond uit een programma onder de titel *On stage, on Screen*, een expositie met foto's van Van Manen en de fototentoonstelling *Vier visies op Evergreens*. Tenslotte mag niet onvermeld blijven de verschijning van het zogenaamde *Van Manen-boek* (*Hans van Manen - foto's - feiten - meningen*), een uitgave die tot stand kwam in samenwerking met het Nederlands Instituut voor de Dans, Uitgeverij Meulenhoff en het Holland Festival. Het bevat diverse essays die een licht werpen op het werk en de figuur Van Manen en bovendien een schat aan informatie over zijn oeuvre.

Film

Vijf bijzondere films, die stuk voor stuk de originaliteit bewijzen van de vroege Franse cinema, werden in het Amsterdamse Tuschinsky-theater vertoond met een *live* muzikale begeleiding door de uit Schotland afkomstige Adrian Johnston. Het was een coproductie van het Filmmuseum, Cannon, de Volkskrant en het Holland Festival.

Jeugd

Twee producties, te weten *Happy Endings* (coproductie met het Onafhankelijk Toneel) en *Op hoop van zegen* (coproductie met het Kruis van Bourgondië) stonden dit jaar op het jeugdprogramma. Beide producties trokken veel belangstelling en met name de door Ted Keijser geregisseerde versie van het Hollandse familiedrama blonk uit door een zeer originele en sterke *mise en scène*.

2. SAMENWERKING

Evenals andere jaren is de samenwerking met allerlei organisaties op het terrein van de podiumkunsten onontbeerlijk gebleken voor de realisering van onze programmatische doelstellingen. Gegeven de voor een festival van deze omvang slechts beperkte beschikbare financiële middelen kan dit niet genoeg worden benadrukt.

Omroep

Een van onze belangrijkste steunpilaren is het Muziekcentrum van de Omroep (MCO) dat met haar orkesten en koor, te weten het Radio Filharmonisch Orkest, het Radio Symfonie Orkest en Groot Omroepkoor, een belangrijk aandeel heeft in de Holland Festival-muziekprogrammering. Dit geldt vervolgens ook voor de Nederlandse Omroep Stichting Radio (NOS); deze instelling heeft niet alleen veertien muziekprogramma's uitgezonden, maar was tevens coproducent van *Prometeo* van Nono, een van de belangrijkste onderdelen van de programmering in 1992. Zonder de medewerking van NOS Radio en het MCO zou het voor ons niet mogelijk zijn geweest de productie te realiseren. Ten tijde van dit festival werd bekend dat het bestuur van de NOS voornemens was zodanige maatregelen ten koste van de radioprogramma's te treffen, dat als gevolg daarvan wellicht 80 musici hun baan dreigden te verliezen. In feite betekende dit de opheffing van één orkest. Tijdens de Holland Festival-concerten hebben de musici van de diverse orkesten protestacties ondernomen. Het spreekt welhaast voor zich dat het Holland Festival tijdens één van deze concerten in het openbaar blijkt heeft gegeven van haar bezwaren tegen de voorgenomen maatregelen van het NOS-bestuur. Het wegvallen van één van de omroeporkesten zou ongetwijfeld ook consequenties hebben voor het muziekprogramma van het Holland Festival.

Naast de samenwerking met de NOS was ook dit jaar een coproductie met de VARA tot stand gekomen; het betrof de eerste uitvoering in Nederland van de opera *Der Schatzgräber* van Franz Schreker.

Orkesten, koren en ensembles

Andere Nederlandse orkesten, ensembles en koren die hebben bijgedragen aan de realisering van dit programma waren het Koninklijk Concertgebouworkest, het Residentie Orkest, het Nederlands Kamerkoor, het Schönberg Ensemble, het Nieuw Ensemble en het Nieuw Sinfonietta Amsterdam. Tenslotte dient de IJsbreker te worden vermeld als een niet onbelangrijke coproductie-partner.

Dansgezelschappen

Het dansprogramma dat zoals gezegd vrijwel geheel bestond uit veertien balletten van Hans van Manen, zou ondenkbaar geweest zijn zonder de medewerking van het Nederlands Danstheater - zowel de groepen 1, 2 als 3 - en Het Nationale Ballet. Beide gezelschappen waren goed voor twaalf choreografieën. Zoals eerder vermeld, heeft de Meervaart een niet onbelangrijke bijdrage geleverd aan de totstandkoming van de extra's rondom het Van Manen-programma.

De Nederlandse Opera

De publieke opinie heeft zich duchtig geweerd waar het de afwezigheid betrof van De Nederlandse Opera in de Holland Festival-programmering 1992. Het zij hier nogmaals uitdrukkelijk vermeld: uitsluitend en alleen omdat de door dit gezelschap geplande uitvoering van *Don Giovanni* een seizoensherhaling betrof, is afgezien van het opnemen van deze produktie in de Holland Festival-operaprogrammering. In het verleden presenteerde De Nederlandse Opera ten tijde van het Holland Festival altijd een nieuwe produktie en dat daar dit jaar voor het eerst vanaf werd geweken, is vermoedelijk het gevolg van planningsproblemen, met name waar het de beschikbaarheid van het Koninklijk Concertgebouworkest betrof. Het is het voornemen van het Holland Festival om in goed overleg met De Nederlandse Opera jaarlijks een nieuwe produktie van dit gezelschap in het kader van het Holland Festival uit te brengen.

Toneel

Een viertal Nederlandse toneelgezelschappen, te weten Het Nationale Toneel uit Den Haag, Toneelgroep Amsterdam, het Onafhankelijk Toneel uit Rotterdam en het Kruis van Bourgondië uit Maastricht, heeft een substantiële aandeel gehad in de toneelprogrammering van 1992.

3. BESTUUR

De samenstelling van het bestuur van de Stichting Holland Festival werd tijdens dit verslagjaar gewijzigd. Bestuurslid Jan Blokker trad af in verband met drukke werkzaamheden en werd opgevolgd door Luc van Zutphen, die tevens werd belast met de functie van penningmeester. Het bestuur en de functieverdeling binnen het bestuur zien er nu als volgt uit:

Prof.dr. A. van der Zwan, voorzitter
Ph. van Tijn, secretaris
Prof. L.C. van Zutphen, penningmeester
Drs. K.M.T. Ex
F. de Ruiter

Het bestuur kwam in 1992 vijf maal in vergadering bijeen en wel op 17 maart, 27 mei, 9 september, 5 oktober en 5 november. Tot de belangrijkste aandachtspunten behoorden de volgende onderwerpen:

. beleidsplan

In 1992 werd het beleidsplan 1993-1996 afgerond en tezamen met een meerjarenraming aan de diverse overheden toegezonden. De Raad voor de Kunst oordeelde in zoverre gunstig over onze beleidsvisie dat het de minister adviseerde om het Holland Festival in staat te stellen voor de periode 1993-1996 op dezelfde basis als voorheen haar taak voort te zetten. Hoewel er lange tijd onzekerheid bestond over de besluitvorming van het Ministerie van WVC en het er aanvankelijk naar uitzag dat er voor vrijwel alle organisaties op het gebied van de podiumkunsten flinke bezuinigingsmaatregelen te verwachten vielen, is, mede dankzij het optreden van de beweging Kunsten '92, een vereniging waar ook het Holland Festival zich bij heeft aangesloten, de schade, na behandeling van de WVC-begroting in de Tweede Kamer, minder groot geworden.

. festivalduur

Regelmatig is de vraag aan de orde gekomen met betrekking tot de duur van het festival. In bepaalde opzichten is er wat voor te zeggen de duur van het festival te beperken tot ongeveer drie weken. Voor het creëren van een echt festivalgevoel is concentratie van het programma in een korter tijdsbestek zeker te prefereren. Het probleem doet zich echter voor dat Amsterdam met een zalenprobleem kampt. Eigenlijk staat alleen de Stadsschouwburg gedurende de maand juni tot onze beschikking. Een ander probleem is de beschikbaarheid van het Muziektheater; alleen in de laatste week van de maand juni kan het Holland Festival over deze accommodatie beschikken. Het Concertgebouw is alleen op zeer lange termijn redelijk beschikbaar en de Wang-zaal en de AGA-zaal zijn alleen voor kleinschalige concerten te gebruiken. Voor muziektheater-, dans- en toneelvoorstellingen zijn de mogelijkheden zeer beperkt. Wellicht dat de situatie zal verbeteren als we vanaf 1995 weer gebruik kunnen maken van het dan verbouwde theater Carré. Bovendien ontstaan er veel meer mogelijkheden tot een compactere festivalopzet als inderdaad de gebouwen op het terrein van de Westergasfabriek als accommodatie voor theatervoorstellingen en concerten ook voor het Holland Festival ter beschikking komen. Niettemin is in principe het besluit genomen er naar te streven de festivalperiode, met inachtneming het bovengeschetste zalenprobleem, te bekorten.

. buitenlands bezoek

Er is dit jaar veel werk gemaakt van publiekswerving op de buitenlandse markt. Er zijn contacten gelegd met het in Duitsland opererende 'Institut für Bildungsreisen' en ook de Belgische markt heeft onze aandacht gehad. Een door Trendbox gedaan publieksonderzoek heeft uitgewezen dat in totaal 13% van het aantal bezoekers uit het buitenland afkomstig was. Een derde hiervan is speciaal naar Nederland gekomen voor het bezoeken van één of meerdere manifestaties van het Holland Festival, waarmee de doeltreffendheid van deze acties ruimschoots is aangetoond. Besloten is deze acties voort te zetten en te intensiveren. Bovendien zullen ook andere landen dan Duitsland en België door ons worden benaderd.

. eigen inkomsten

Naast de vaste subsidies van de landelijke en stedelijke overheden kon het Holland Festival in 1992 over een substantieel bedrag aan eigen inkomsten beschikken. Naast een recette van ongeveer f 500.000,-- kwam een bedrag binnen van meer dan 1 miljoen gulden aan respectievelijk sponsorbijdragen (f 700.113,--), gelden van fondsen (f 225.000,-- van het Prins Bernhard Fonds) en bijdragen van de Holland Festival Vriendenkring (f 90.000,--). Daarenboven was er een bijdrage aan radio-inkomsten van f 223.000,--.

. de cijfers

In 1992 presenteerde het Holland Festival 39 afzonderlijke produkties, met een totaal van 70 voorstellingen. De totale stoelencapaciteit was ongeveer 53.000; het aantal bezoeken bedroeg ruim 41.000 (inclusief de niet-eigen produkties). Dit komt overeen met een gemiddelde bezetting van 77%.

Onderverdeeld naar discipline ziet een en ander er als volgt uit:

<u>Discipline</u>	<u>Produkties</u>	<u>Voorstellingen</u>	<u>Capaciteit</u>	<u>Bezoeken</u>	<u>Bez. %</u>
Opera	8	10	8.883	7.284	82
Concerten/recitals	13	13	14.458	10.410	72
Dans	7	17	16.616	15.121	91
Theater	8	19	9.660	5.603	58
Jeugdtheater	2	10	1.692	1.167	69
Opening	1	1	1.974	1.579	80
Totaal	39	70	53.283	41.164	77

4. ORGANISATIE

Met ingang van 1 november 1992 beëindigde Peter Swinkels zijn werkzaamheden als zakelijk leider. Zijn taak werd vooralsnog overgenomen door de directeur, daarbij geassisteerd door het hoofd productie, het hoofd administratie en het hoofd publiciteit. Nog twee andere medewerkers, te weten Jildou Straat per 29 februari 1992 en Tineke van Manen per 31 december 1992 namen afscheid van het festival. Wegens ziekte kon Carla Hazewindus haar werkzaamheden sinds medio maart 1991 niet voortzetten.

In 1992 hadden de volgende medewerkers een vast dienstverband:

1	Sylvia van Dijk	100%	financiële administratie
2	Carla Hazewindus	100%	publiciteit
3	Marc Jonkers	60%	programmeur dans
4	Tineke van Manen	60%	secretariaat
5	Babs van Overbeek	100%	pers
6	Saskia Roggeveen	100%	kaartenbureau
7	Elmer Schönberger	40%	programmeur muziek
8	Gabriëlle Schretzmeijer	100%	financiële administratie
9	Monica van Steen	100%	productie
10	Jildou Straat	100%	secretariaat
11	Peter Swinkels	100%	zakelijk leider
12	Els Visscher	100%	secretariaat
13	Jan van Vlijmen	100%	directeur

In 1992 hadden de volgende medewerkers een tijdelijk dienstverband:

Sigi Giesler	productie
Roy van de Graaf	publiciteit
Louis Helmer	publiciteit/productieleiding Holland Dance Festival
Bettine Heslinga	publiciteit
Peter Janssen	publiciteit
Marijke van der Kind	kaartenbureau
Henny Knap-Go	fotoarchief
Michiel Kruyt	telefoon
Marja Molewijk	productie
Hella ten Oever	telefoon

Voor en tijdens het festival werd gedurende een korte periode een beroep gedaan op:

Roosmarijn Arends
Charles Arntz
Roel Bolhuis
Annebeth van Damme
Caroline van Gastel
Olaf Hendrikx
Patrick Hoogenberg
Luuk de Ruijter

en vele anderen.

Amsterdam, 13 april 1993

Prof.dr. A. van der Zwan
voorzitter

Prof. L.C. van Zutphen
penningmeester

Ph. van Tijn
secretaris

Accountantsverklaring:

Wij hebben de jaarrekening 1992 van de Stichting Holland Festival te Amsterdam gecontroleerd. Dit onderzoek is verricht in overeenstemming met algemeen aanvaarde controlegrondslagen.

Op grond van ons onderzoek zijn wij van oordeel dat deze jaarrekening een getrouw beeld geeft van de grootte en samenstelling van het vermogen van de Stichting op 31 december 1992 en van het exploitatiesaldo over 1992 en ook overigens in overeenstemming is met de Algemene Subsidiebepalingen ten behoeve van instellingen op het gebied van de kunsten.

Het Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur alsmede de Gemeente Amsterdam hebben een groot deel van het saldotekort gefinancierd met langlopende leningen van totaal f 1.637.500,— die in termijnen uiterlijk in 1995 dienen te zijn afgelost. Het voortbestaan van de Stichting is afhankelijk van het creëren van een surplus om de ontstane tekorten in te lopen en de leningen af te lossen. Uit de jaarrekening blijkt dat een duurzame voortzetting van de stichtingsactiviteiten niet onmogelijk is. Derhalve zijn de toegepaste grondslagen van waardering en resultaatbepaling gebaseerd op de veronderstelling van continuïteit van de Stichting.

Tevens delen wij mede dat de Algemene Subsidiebepalingen ten behoeve van instellingen op het gebied van de kunsten d.d. 18 januari 1989 zijn nageleefd.

Amstelveen, 13 april 1993

KPMG KLYNVELD